Norvegijos knygynų premija

PALIKIMAS

Vigdis Hjorth

Alma litera

Tėvas mirė prieš penkis mėnesius – tinkamu ar netinkamu metu, nelygu, kieno akimis pažvelgsi. Man, tarkim, atrodo, kad jis pats nebūtų prieštaravęs išeiti taip staiga ir būtent tada; kai išgirdau ir dar nežinojau visų smulkmenų, man netgi toptelėjo, kad galbūt jis pargriuvo tyčia. Pernelyg panašu į romano veiksmą, kad galėtų būti tiesiog atsitiktinumas.

Ne vieną savaitę prieš tėvo mirtį seserys ir brolis smarkiai ginčijosi dėl palikimo, kalbėjo apie šeimos vasarnamių Valeryje dalybas. Likus vos dviem dienoms iki tėvo nelaimės, įsitraukiau ir aš, palaikiau vyresnįjį brolį, stojau prieš dvi jaunėles seseris.

Apie šį jų ginčą sužinojau kiek neįprastai. Vieną šeštadienio rytą, kurio taip laukiau, nes neturėjau kitų planų, tik parengti pranešimą Fredrikstade vakare vyksiančiam šiuolaikinės dramaturgijos seminarui, man paskambino sesuo Astrida. Buvo giedras ir gražus vėlyvo lapkričio rytas, už lango saulė švietė tarsi pavasarį, o juk žinojau, kaip yra iš tiesų: į dangų besistiebiantys belapiai medžiai, raudonas nuo jų lapų šlaitas. Buvau gerai nusiteikusi, užsikaičiau kavos, nekantravau važiuoti į Fredrikstadą ir pasibaigus renginiui vaikštinėti po senamiestį, pasileisti per pylimus ir stebėti upę kartu su šunimi, kurį ketinau pasiimti drauge. Palindau po dušu, o kai išėjau iš dušinės, pamačiau, kad keletą kartų skambinusi Astrida. Tikriausiai dėl straipsnių rinkinio, kurį jai padėjau redaguoti.

Ji atsiliepė pašnibždom. „Pala truputį“, – greitai tarstelėjo, fone buvo girdėti zvimbesys, tarsi ji būtų kambaryje, pilname elektros prietaisų. „Pala truputį“, – pakartojo, vis dar pašnibždomis, laukiau. „Aš Diakonjemo ligoninėje, – jau geriau ją girdėjau, burzgesys liovėsi. – Čia dėl mamos, – paaiškino. – Bet viskas gerai. Jai niekas nebegresia. Perdozavo, – pasakė ji, – mama šiąnakt perdozavo, bet viskas baigėsi gerai, ji tik labai nusilpusi.“

Taip jau yra buvę, paprastai taip nutikdavo po kokios sukrečiančių įvykių grandinės, kad net nesistebėdavau. Sesuo pakartojo, kad viskas baigėsi gerai, kad mamai niekas nebegresia, bet buvę dramatiška. Mama jai paskambinusi penktą valandą

ryto ir pasakiusi, kad perdozavo: „Perdozavau.“ Astrida su vyru buvo ką tik grįžę namo iš vakarėlio ir negalėjo vairuoti. Ji paskambinusi tėvui, tas rado mamą ant virtuvės grindų ir susisiekė su kaimynu gydytoju, o šis atėjęs nebuvo tikras, ar būtina kviesti greitąją pagalbą, bet dėl šventos ramybės iškvietė, ir greitosios pagalbos automobilis atvyko, ir nuvežė mamą į Diakonjemo ligoninę, ten dabar ji ir guli, pavojus nebegresia, tik ji labai labai nusilpusi.

Paklausiau kodėl, ir Astrida ėmė kalbėti padrikai ir nesuprantamai, kol galiausiai suvokiau, kad karta iš kartos šeimos puoselėti vasarnamiai Valeryje buvo perleisti dviem mano seserims, Astridai ir Osai, broliui Bordui nė nepranešus, o kai reikalas paaiškėjo, jam pasirodė, kad turtas net nebuvo deramai įvertintas. Šitai ir tapo pasipiktinimo priežastimi, jis užkūrė tikrą pragarą, paaiškino sesuo. Visai neseniai Bordui parašiusi, kad motinai netrukus sukaks aštuoniasdešimt, o tėvui aštuoniasdešimt penkeri, tad tokią progą verta paminėti, ir jo paklaususi, gal su šeima norėtų atvažiuoti ir atšvęsti, tada sulaukusi atsakymo, kad jis nenorįs jos matyti, nes ji pasisavino vasarnamį Valeryje, o tai tik dar vienas metų metus jai nesąžiningai teiktos finansinės paramos pavyzdys ir kad jai rūpi vien jai palankus teisingumas.

Astridą sukrėtė tokia atsakymo forma ir turinys ir ji parodė žinutę mamai. Šioji irgi buvo sukrėsta ir perdozavo vaistų, dabar ji paguldyta į Diakonjemo ligoninę, o dėl to savaip kaltas Bordas.

Kai Astrida jam paskambino ir pranešė, kad mama apsinuodijo, jis atšovė, neva ji pati kalta dėl susiklosčiusios padėties. Jis toks šaltas, pasiskundė sesuo. Griebiasi paties baisiausio ginklo – vaikų. Bordo vaikai ištrynę Astridą ir Osą iš draugų sąrašo feisbuke ir parašę mūsų motinai su tėvu esą nusivylę, kad neteko vasarnamių. Mama buvo persigandusi, kad nutrūks ryšys su Bordo vaikais.

Paprašiau Astridos perduoti mamai linkėjimą pasveikti, kas man beliko. „Mama apsidžiaugs“, – atsakė ji man.

Keista pagalvojus, kiek daug lemia atsitiktinumas: sutinkame žmonių, kurie turės įtakos, kaip klostysis mūsų gyvenimas, jie netiesiogiai nulems arba tiesiogiai prisidės prie sprendimų, kurie pasuks mūsų gyvenimą kita vaga. O gal tai vis dėlto ne atsitiktinumas? Gal nujaučiame, kad štai šis žmogus gali pastūmėti mus tuo keliu, kuriuo sąmoningai ar nesąmoningai patys norime žengti? Tokiu atveju palaikome pažintį. O gal pajuntame, kad štai šis žmogus gali mesti mums iššūkį arba nustumti nuo kelio, kuriuo norime leistis, ir todėl nebenorime jo matyti? Keista pagalvojus, kiek reikšmės lemtingomis akimirkomis vienam ar kitam mūsų poelgiui gali turėti asmuo vien todėl, kad pasitariame būtent su juo.

Kavos nepaliečiau, buvau susijaudinusi, apsirengiau ir išėjau, kad vėjas prapūstų galvą, išvaikytų mintis. Netinkamai reagavau, pamaniau. Paskambinau Siorenui, jis geriausiai iš mano vaikų pažįsta šeimą. Jis, žinoma, nustebo dėl perdozavimo, nors buvo girdėjęs ir apie ankstesnius sykius, ir viskas visuomet baigdavosi gerai, močiutė juk visada paskambindavo laiku. Kai pakreipiau kalbą apie vasarnamių perrašymą ir nustatytą turto vertę, jis susimąstė ir atsakė suprantąs, kodėl Bordas pasipiktino. Pastarasis neatsiskyrė, kaip aš, jis nuolatos lankydavo mamą su tėčiu, galbūt nebuvo jiems toks artimas kaip Astrida su Osa, bet čia juk ne nusikaltimas, kad už tai būtų baudžiama finansiškai.

Paskambinau Klarai, ji užsirūstino. Koketuoti su savižudybe – nevalia. Paslapčiomis tik dviem iš keturių atžalų perduoti šeimos vasarnamius, įvertinus juos per mažomis sumomis, – irgi nevalia.

Tėvai tam turi visas teises, nors pastaraisiais metais taip dažnai tikindavo, kad su visais vaikais paveldėjimo klausimais elgsis vienodai. Ir štai išaušo diena, kai paaiškėjo, jog suma, kurią mudu su Bordu gausime kaip kompensaciją už vasarnamius, akivaizdžiai per maža. Brolis pasipiktino: supratau, kad pasipiktino dar ir dėl to, jog turtas jau buvo perrašytas jam nepranešus. Su manim taip pat niekas nesusisiekė, bet vengiau šeimos metų metus. Pastaruosius dvidešimt metų bendravau tik su vidurinėle seserimi Astrida – keletą kartų per metus

pasikalbėdavome telefonu. Tad labai nustebau, kai prieš porą mėnesių per gimtadienį gavau sveikinimą iš jaunėlės, nors ryšių su ja nepalaikėm jau šimtą metų. Ji rašė, kad sveikindavo mane ir per praėjusius gimtadienius, bet siuntusi juos ne tuo telefono numeriu. Viskas paaiškėjo. Iki šiol jos buvo dvi prieš vieną – Astrida su Osa prieš Bordą, bet jei būčiau įsikišusi, viskas galėjo apsiversti. Tačiau buvau joms sakiusi, kad manęs nedomina palikimas. Seserys tikėjosi, kad niekas nepasikeitė, bet nebuvo tikros. Buvau ne kartą pakartojusi ir Astridai, kai kalbėdavomės, kai ji norėdavo, kad susitaikyčiau su tėvais. Ji naudojo psichologinį spaudimą, bent taip jausdavausi, pasakodavo, kaip jiems skaudu, kad manęs nemato, kokie jie seni, kad greitai mirsią, – nejaugi negalėčiau aplankyti per šventes ar jubiliejus? O ją pačią tikriausiai spaudė mama. Bet nesuskysdavau dėl kalbų apie amžių ir mirtį, mane tai tik sudirgindavo ir prislėgdavo. Ar Astridai atrodė, kad mano veiksmų motyvai nerimti? Juk pasiaiškinau jiems. Aiškindavau, kad man bloga nuo buvimo su motina ir tėvu, kad su jais susitikti lyg niekur nieko bemaž tas pats, kas save išduoti, tai neįmanoma, juk bandžiau! Nesuskysdavau, bet sudirgdavau ir jausdavausi prislėgta; ne tuo metu, o jau vėliau, naktį, rašydama elektroninius laiškus. Rašydavau, kad jau niekada nebenoriu matyti tėvų, kad gyvenime nekelsiu kojos į namus Brotevejene, kad jie kuo puikiausiai gali man nieko nepalikti.

Kai nutraukiau ryšius, motina skambino ne kartą, tais laikais dar nebuvo mobiliųjų telefonų, todėl nežinodavau, kas kitame laido gale. Ji pakaitomis tai verkdavo, tai keikdavo mane, ir man sopėjo, bet neturėjau kito pasirinkimo; jei norėjau gyventi, nenugrimzti, nepaskęsti, turėjau laikytis atokiau. Ji klausdavo, kodėl nenoriu jos matyti, tarsi nežinotų kodėl, užduodavo visokių klausimų, į kuriuos neįmanoma atsakyti: „Kodėl manęs taip nekenti, nors esi mylimiausias mano vaikas?“ Nesuskaičiuojamą galybę kartų atsakydavau, kad nejaučiu jai neapykantos, vis aiškindavau, kol galiausiai ėmiau

jos neapkęsti; nejaugi turėjau aiškinti dar sykį, kad kitąkart vėl būtų tas pat, lyg nebūčiau anksčiau aiškinusi ir jautusis atstumta, nejaugi mane ir vėl turi atstumti?

Pirmaisiais metais, kai tik nustojome bendrauti, kildavo daugybė dramų dėl tokių telefoninių pokalbių. Paskambinusi motina ir kaltindavo, ir maldaudavo, o aš susijaudindavau ir visai nesivaldydavau. Paskui viskas atslūgo, galiausiai ji pasidavė, bent taip manau, greičiausiai ir jai ėmė atrodyti, kad geriau bendravimas tegu jau būna nuspėjamas ir tykus, be to trikdančio nepasitenkinimo, kildavusio po tokių bekompromisių pašnekesių. Tuomet kartkartėmis iniciatyvą perimdavo Astrida.

Pastaraisiais metais mama bent jau nebeapsireikšdavo taip dažnai. Būdavo, susirgusi parašo žinutę, o ji, kaip dauguma pagyvenusių žmonių, kartais sirgdavo. „Susirgau, gal galime pasikalbėti?“ Taip nutikdavo vėlai vakare, ji tikriausiai būdavo išgėrusi, aš irgi būdavau išgėrusi, todėl atsakydavau, kad ji paskambintų rytą. Tada parašydavau Astridai, kad galiu su motina šnekėtis apie ligą ir gydymą, bet jeigu ji ims mane kaltinti ir kelti dramas, padėsiu ragelį. Nežinau, ar sesuo mamai perduodavo, bet kai kitą rytą šioji man paskambindavo, tešnekėdavo apie ligą ir gydymą ir galbūt man padėjus ragelį jausdavosi taip kaip aš: kad pokalbis praėjo sklandžiai. Ji bent jau liovėsi man lieti nusivylimą ir širdgėlą, supratau – nuo šiol atbambėdavo Astridai. Jai turėjo būti sunku atlaikyti motinos nusivylimą ir širdgėlą, galbūt todėl ne taip ir keista, kad sesuo bandė mane pakreipti susitaikymo linkme.

Dėl to nusivylimo ir širdgėlos, kuriuos nutraukusi ryšius sukėliau tėvams, buvau pasiruošusi netekti teisės į palikimą. Jei jie, visų nuostabai, vis dėlto nieko nekeistų, tai vien dėl to, kad kitaip būtų negražu, juk užvis labiausiai jie norėjo, kad viskas atrodytų gražu.

Bet visa tai laukė tolimoje ateityje, tuomet juodu dar buvo sveikut sveikutėliai.

Tad labai nustebau, kai prieš trejus metus per Kalėdas gavau iš tėvų laišką. Suaugę mano vaikai juos buvo aplankę Kūčių išvakarėse; kai nutraukiau ryšius, mano pačios padrąsinti, jie visada senelius aplankydavo, nes jei mama su tėčiu pamatydavo anūkus, išvengdavau jų spaudimo. Ir vaikai džiaugdavosi susitikę pusbrolius ir pusseseres ir grįždavo namo su pinigais ir dovanomis, o tąkart prieš trejus metus dar parvežė ir laišką. Atplėšiau voką prie vaikų ir perskaičiau balsu. Buvo pranešama, kad jie surašė testamentą ir visi keturi jų vaikai dalysis palikimą vienodomis dalimis. Išskyrus vasarnamius Valeryje, kurie, nustačius rinkos kainą, atiteks Astridai ir Osai. Buvo rašoma, kad jie laimingi, galėdami perleisti turtą vaikams. Maniškiai atsargiai šypsojosi, jie irgi buvo pasiruošę netekti savosios palikimo dalies.

Buvo keista gauti tokį laišką. Labai dosnu, jei turėsime galvoj, kokie prislėgti, tėvų teigimu, jautėsi dėl mano kaltės. Mąsčiau, ko jie tikisi mainais.

Praėjus keliems mėnesiams, kai per Kalėdas gavau laišką apie testamentą, paskambino mama. Su vaikais ir vaikaičiais buvau San Sebastiano turguje, buvo Velykos, jas šventėme mano ten nuomojamame bute. Nežinojau, kad skambina mama, nebuvau išsaugojusi jos numerio. Balsas drebėjo kaip visada, kai būdavo susijaudinusi: „Bordas užvirė tikrą pragarą“, – išlemeno ji, nesupratau, ką turi omeny.

„Bordas užvirė tikrą pragarą“, – pakartojo žodžiais, kuriuos pasirinko ir Astrida. Dėl testamento, paaiškino mama, dėl to, kad vasarnamiai atiteks Astridai ir Osai. Bet Astrida su Osa buvusios tokios geraširdės, tokios rūpestingos. Abi ten leisdavusios laiką kartu su jais visus tuos metus, jiems būdavo taip smagu, visiškai suprantama, kad vasarnamiai atiteks joms. Bordas ten nevažiuodavo, aš ten nevažiuodavusi, ar norėčiau vieno iš Valerio vasarnamių?

Būčiau tikrai norėjusi vasarnamio Valeryje, ant uolos krašto, iš kur atsiveria vandenynas, jeigu nebūtų kilusi rizika ten nuolat susidurti su motina ir tėvu.

„Ne“, – atsakiau.

Supratau, kad būtent tai mama ir norėjo išgirsti, ji iškart aprimo. Ir dėl to, kad nepalaikau ryšio su Bordu, nes tuoj būčiau supratusi, apie ką ji kalba. Pasakiau, kad nenoriu vasarnamio Valeryje, kad testamentas, mano manymu, dosnus, nes aš apskritai nieko nesitikėjau.

Tik vėliau Astrida prisipažino, kad dėl vasarnamių būta nemažai nesutarimų. Kai Bordas, svečiuodamasis Brotevejene, sužinojo, jog tie atiteks tik Astridai su Osa, jis atsistojo ir pareiškė, kad tėvai jau neteko vieno vaiko, turėjo omeny mane, o dabar neteko ir antro, ir išėjo. Kaip suprantu, Astrida laikė jo poelgį nepagrįstu. Bordas nesilankęs Valeryje metų metus ir pats turi vasarnamį, ir jo žmona nesutarė su mūsų tėvais dar tuomet, kai juodu vasarnamiuose lankydavosi.

Man užkliuvo, su kokia savikliova ji viską nupiešė, bet nutylėjau. Nuostabu, pamaniau, kad manęs neįtraukė į tą kivirčą.

Dabar ginčas dar labiau įsiliepsnojo. Vasarnamiai jau buvo perrašyti Astridai ir Osai, Bordas užsirūstinęs, o mama perdozavusi ir atsidūrusi Diakonjemo ligoninėje.